
***A ne bis in idem* elv** **az Európai Bíróság gyakorlatában**

PÁPAI TARR ÁGNES*

I. Bevezető gondolatok

a büntetőjog-tudomány jó néhány éve intenzíven foglalkozik az európai büntetőjoggal. Hazánkban is sorra jelennek meg az e tárgykörben született cikkek, tanulmányok, sőt, könyvek is. Napjainkban a jogász társadalommal szemben alapvető elvárássá vált, hogy ismerje az Európai Bíróság döntéseit, hiszen okkal számíthatunk arra, hogy előbb-utóbb az uniós joganyag tárgyalótermekben, vagy ha jobban tetszik, a gyakorlatban is alkalmazott joganyaggá válik. Cikkemben a *ne bis in idem* elvének az Európai Unióban betöltött szerepével foglalkozom részletesebben, elsősorban az Európai Bíróság esetjogát segítségül hívva.

Uniós csatlakozásunkat követően hazánkat is érinti az a probléma, hogy a személyek szabad mozgása, a határok könnyebb átjárhatósága megkönnyítette a bűnelkövetők Európán belüli mozgását. Könnyen előfordulhat, hogy egy terhelten szemben ugyanazért a bűncselekményért több tagállam területén is eljárás indul. Márpedig mindannyiunk számára ismert a büntetőeljárást napjainkban leginkább sújtó probléma, hogy a bíróságok nem tudnak megbirkózni a rájuk nehezedő akták sokaságával. Ezen tények ismeretében manapság luxusnak tűnik, hogy ugyanazon személlyel szemben, ugyanazon tények és bizonyítékok alapján, többször induljon be az igazságszolgáltatás lassú, és ráadásul nem is költségkímélő gépezete. A büntetőeljárás terheinek csökkentésében szerepe van annak is, ha elkerüljük a felesleges ismétlődéseket, adott esetben, hogy ugyanazon cselekmény miatt, ugyanazon bizonyítékok alapján több eljárást folytassunk le. A kétszeres eljárás tilalma ebben az értelemben segít a büntetőbíróságok terheinek csökkentésében, hiszen megakadályozza, hogy kétszer vagy esetleg többször, más-más bíróság is döntsön ugyanabban a kérdésben.

Fontos viszont meghatározni, hogy pontosan mi is az, ami az európai joggyakorlat szerint, a kétszeres eljárás tilalmába ütközik. Többszörre a kölcsönös elismerés elvét alkalmazva, nem vet fel különösebb problémát, ha egy másik tagállam felmentő vagy bűnösséget megállapító bírói ítéletét kell elfogadni ítélt dologként. Látni fogjuk azonban, hogy a *ne bis in idem* éppen a büntetőeljárás egyszerűsítése

* Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék, egyetemi tanársegéd.

érdekében létrejött könnyített eljárások esetén vetette fel az első problémát. Általában az államok úgy igyekeznek büntető-eljárásaikat egyszerűsíteni, hogy az ügyésznek adnak széles diszkrecionális jogkört, ami azt jelenti, hogy egyszerűbb megítélésű ügyekben az ügyész dönthet, hogy vádat emel, vagy bizonyos feltételekhez kötve, vagy anélkül, megszünteti az eljárást. Felveti ez a megoldás az ügyészbíráskodás problémáját, és így azt a kérdést is, hogy tekinthető-e egy bírói közreműködés nélkül, pusztán az ügyész által lezárt ügy *res iudicata*-nak.¹ Az első *ne bis in idem* elvével foglalkozó európai bírósági határozat választ adott erre a kérdésre. Egyelőre azonban úgy tűnik, hogy az európai térségen belül az elv értelmezésével kapcsolatos kérdések köre kimeríthetetlen. A *ne bis in idem* elve ugyanis nemcsak a jogerő problematikáját vetette fel. Több, Bíróság elé került előzetes döntéshozatali eljárás központi kérdése az is, hogy az európai gyakorlat szerint mit tekinthetünk azonos cselekménynek. Néhány általános megjegyzés és elméleti bevezető után a *ne bis in idem* elvével foglalkozó bírósági határozatok közül szemezgetek, a teljesség igénye nélkül, csak az általam a témában született legfontosabb döntéseket bemutatva.

II. A *ne bis in idem*-ről általában²

A *ne bis in idem* elv a kétszeres eljárás tilalmát jelenti, amely ma is alapvető szinten fogalmazódik meg hatályos jogrendszerünkben. Az elvet két dimenzióban értelmezhetjük, nemzetközi és belső, nemzeti szinten. Leggyakrabban nemzeti szinten az elv a törvényalkotó által deklarált formában jelenik meg, így a büntetőjogi kódexben találkozhatunk vele Hollandiában, Oroszországban, Szlovéniában, a büntetőeljárás kódex rögzíti Németországban, Ausztriában, Belgiumban, Franciaországban, Görögországban és az alkotmány szintjén fogalmazódik meg például Japánban.³ Számunkra most a vizsgálódás tárgyát a több problémát felvető nemzetközi szint jelenti.

Itt arról van tulajdonképpen szó, hogy az államoknak egy másik állam által hozott határozatot kell elfogadniuk ítélt dologként. Nehezíti a helyzetet, hogy kezdetben maguk a nemzetközi nyilatkozatok sem garantálták a *ne bis in idem* e szinten történő elismerését. A Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya 14. cikkének 7. pontja a következőképpen rendelkezett: „*senkivel szemben nem lehet büntetőeljá-*

¹ Az ügyészbíráskodás problémájáról ld. részletesebben Kertész Imre: *Ügyészbíráskodás? Magyar Jog*, (1996) 1.

² Fontosnak tartom megemlíteni, hogy a *ne bis in idem* és a *res iudicata* két különböző fogalom. A Tremmel-féle büntető eljárásjogi tankönyv a jogerő kapcsán tárgyalja, hogy a *ne bis in idem* az alaki jogerőhöz kapcsolódik és kizáró hatást jelent, a *res iudicata* pedig az anyagi jogerőhöz kapcsolódik, és a lezáró hatását emelik ki. A kizáró hatás azt jelenti, hogy nincs helye újabb vádemelésnek, sem rendes jogorvoslatnak. A lezáró hatás viszont azt jelenti, hogy a terhelt büntetőjogi felelőssége el van döntve, a vád ki van merítve. (Ld. Fenyvesi Csaba, Herke Csongor, Tremmel Flórián: *Új magyar büntetőeljárás*, Pécs, DIALÓG CAMPUS, 2004, 505. o.) Ennek ellenére most jelen tanulmányomban ezen árnyalatnyi különbséget figyelmen kívül hagyva, a két fogalmat egymás szinonimájaként is használom.

³ Ld. részletesebben. José Luis de la Cuesta: *Les compétences criminelles concurrentes nationales et internationales et le principe „ne bis in idem” rapport générale*, *Revue Internationale Droit Pénale* 3-4 trimestres 2002, 675. o.

rást indítani vagy büntetést kiszabni olyan bűncselekmény miatt, amely miatt az adott ország törvényének és büntető-eljárásának megfelelően jogerős ítélettel már elítéltek vagy felmentettek." Ehhez hasonló rendelkezéseket tartalmaz az Emberi Jogok Európai Egyezménye is, illetve az ehhez csatolt Hetedik Kiegészítő Jegyzőkönyv 4. cikke kifejezetten rögzíti, hogy csak az ugyanazon államban lefolytatott második eljárás tekintetében hivatott a terhelt jogvédelmét biztosítani.⁴ A nemzetközi dokumentumok tehát nem nyújtottak védelmet a kétszeres eljárással szemben nemzetközi szinten.

A *ne bis in idem* elv nemzetközi elismeréséről először az Európa Tanács égisze alatt megszületett jogsegély-egyezmények rendelkeztek.⁵ Ezen egyezmények elsődleges tárgya az államok közötti bűnügyi együttműködés volt. Ennek megfelelően például a Kiadatási Egyezmény,⁶a kiadatás megtagadásában realizálja az elv érvényesítését, ami azt jelenti, hogy egy adott állam megtagadja az olyan személy kiadatását, akivel szemben már jogerős határozatot hozott adott állam büntető hatósága. Az Európa tanácsi egyezmények mellett, az Uniónak is vannak egyes bűncselekmény-fajtákat szabályozó egyezményei, melyek szintén érvényesítik a *ne bis in idem* elvét.⁷

Az Unió azonban ennél is tovább lépett, amikor 2000. december 7-én az állam- és kormányfők ülésén elfogadta az Alapjogi Kartát. A Karta 50. cikke szerint *„nem lehet büntetőeljárást folytatni azzal szemben, vagy büntetést kiszabni arra a személyre, akit az Európai Unióban jogerősen felmentettek vagy elítéltek az adott bűncselekmény miatt.*" A Kartának csak jogpolitikai jelentősége van, mivel a tagállamok nem ratifikálták,⁸ ezért az Unió jelenleg a *ne bis in idem* elvét a Schengeni Megállapodás alapján érvényesíti.⁹ Ezen szerződés végrehajtási egyezményének¹⁰ az 54. cikke a következőképpen rendelkezik: *„az ellen a személy ellen, akinek a cselekményét a Szerződő Felek egyikében jogerősen elbírálták, ugyanazon cselekmény alapján nem lehet egy másik Szerződő Fél területén büntetőeljárást indítani, amennyiben elítélés esetén a büntetést már végrehajtották, végrehajtása folyamatban van, vagy az ítélet meghozatalának helye szerinti Szerződő fél jogszabályainak értelmében azt többé nem lehet végrehajtani.*"

⁴ Ezekről a kérdésekről ld. részletesebben, M. Nyitrai Péter: *Nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában*, Budapest, KJK KERSZÖV, 2002, 296-299. o

⁵ Ld. részleten: Pradel Jean, Corsten Geert: *Droit pénal européen*, Dalloz, 2002. 80-81. o.

⁶ 1994. évi XVIII. törvény, a Párizsban, 1957. december 13-án kelt, európai kiadatási egyezmény és kiegészítő jegyzőkönyveinek kihirdetéséről.

⁷ Ld. Az Európai Közösség Pénzügyi Érdekeinek Védelméről szóló Egyezmény 7. cikk 1. bekezdés, vagy az Unió Antikorrupciós Egyezmény 10. cikk

⁸ Itt kell megjegyezni, hogy a 2007. október 5.-i Kormányközi konferencián napvilágot látott egy tervezet, mely az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés átfogó módosítását célozza. A „Reform törvény” néven ismertté vált tervezet 8.) pontja értelmében, mely a Nizzai Szerződés korábbi 6. cikkét fogja módosítani: „Az Unió elismeri a 2000. december 7-i kiigazított Alapjogi Chartában foglalt jogokat, szabadságokat, és elveket, az Alapjogi Charta jogilag a Szerződésekkkel azonos értékű.” A cél tehát az Alapjogi Chartának a Szerződésekkkel azonos jogforrási szintre emelése, és a pusztán jogpolitikai jellegének a megszüntetése.

⁹ Wiener A. Imre: A *ne bis in idem* elv érvényesítéséről, *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2003/1-2. , 67. o.

¹⁰ A továbbiakban SMVE.

A fenti meghatározás alapján az egyezmény három követelményt támaszt a kétszeres eljárás tilalmával kapcsolatban. Az első és nagyon fontos feltétel az „*azonos cselekmény*” követelménye. A Schengeni Megállapodás mindhárom hivatalos nyelvű változata az *azonos cselekmény* kifejezést tartalmazza.¹¹ Ez alapján ugyanazért a cselekményért hozott külföldi jogerős ítélet, akkor is *res iudicata* hatást vált ki a nemzeti jogban, ha a külföldi jog a cselekményt másképp minősítette.¹² Ezen kérdés tekintetében azonban a jogirodalom nem egységes. Vannak olyan álláspontot képviselők, akik a bűncselekmények azonos minősítését tekintik irányadónak. Ők érvként azt hozzák fel, hogy a *ne bis in idem* nemzetközi érvényesítése feltételezi az érintett államok egységes anyagi jogát, továbbá az 54. cikk szerintük akadályozza, hogy a schengeni államok olyan bűncselekményeket üldözzenek, melyeket a jogerősen már elbírált magatartás hazai joguk szerint megvalósít, de amely nem képez bűncselekményt egy, az ügyben eljáró másik tagállamban.¹³

Ligeti Katalin megoldási javaslata, hogy az elv érvényesítéséhez a védett jogtárgy azonosságát kellene megkövetelni. Ez ugyanis figyelembe venné a bűncselekmények hasonló értékelését, és a jogrendszerek közötti hasonlóságokat.¹⁴ Látni fogjuk majd, hogy a Bíróság véleménye szerint sem alapfeltétele a *ne bis in idem* érvényesülésének az azonos minősítés, csupán a cselekménynek kell azonosnak lenni.¹⁵

Alapvető problémát jelent az elv érvényesítésével kapcsolatban, hogy mi az, ami *ítélt dolgot* jelent. Az általánosan elfogadottnak tűnik, hogy a felmentés és a bűnösség megállapítása is *res iudicata* hatást vált ki.¹⁶ Az ítélt dolog kérdése azonban máig vitatott a jogirodalom és a joggyakorlat számára.

Az 54. cikk alkalmazásának végül harmadik feltétele az ún. *végrehajtási elem*. Ez azt jelenti, hogy a *ne bis in idem*, csak abban az esetben érvényesül, ha a kiszabott büntetést már végrehajtották, vagy végrehajtása éppen folyamatban van, vagy az ítéletet hozó állam joga szerint a végrehajthatósága megszűnt. Ez a kitétel általában nem szerepel a nemzeti szintű szabályokban, viszont nemzetközi viszonylatban ez is alapkövetelmény.

¹¹ Wiener: i.m. 67. o.

¹² Ligeti Katalin: *Büntetőjog és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban*, Budapest, KJK KERSZÖV, 2004, 67. o.

¹³ Ld. Bővebben Jean-Benoît Hubin: Commentaire de l'arrêt de la Cour de justice des Communautés européennes du 9 mars 2006 (affaire C-436/04 Van –Esbroeck): une nouvelle perspective dans l'application du principe non bis in idem au trafic de stupéfiants entre pays européens, *Revue de droit pénale et de criminologie* (RDP) septembre –octobre 2006, 828-829. o.

¹⁴ Ligeti: i.m. 69. o.

¹⁵ Ezt támasztja alá az az alapvető tétel, hogy a bűnügyi együttműködés alapvető feltétele az egymás jogrendszerének megfelelő működésébe vetett kölcsönös bizalom.

¹⁶ Ez nem volt mindig ennyire egyértelmű, ugyanis vannak olyan államok, ahol a felmentő ítéletet nem tekintik minden esetben ítélt dolognak.

III. A Gözütok és a Brügge ügyek¹⁷

A Bíróság elé kerülő első eset a *ne bis in idem* köréből egy egyesített ügy volt, ahol a központi megválaszolandó kérdés úgy hangzott, hogy vajon kimeríti-e az ítélt dolog kategóriáját, ha egyik tagállamban, anélkül, hogy bíróság elé kerülne az ügy, az ügyész egy egyezség keretében, meghatározott pénzüsszeg megfizetése mellett megszünteti az eljárást.

A *Gözütok ügyben* a vádlott egy Hollandiában huzamosabb ideje élő török állampolgár, aki Heerlen városában egy „Coffee-and Teahouse Schorpien” nevű gyorsvendéglőt üzemeltetett. Egy rendőrségi házkutatás alkalmával a holland rendőrség nagy mennyiségű kábítószerrel találkozta nála, amit le is foglaltak (1kg hasist, 1,5 kg marihuánát stb.). A büntetőeljárást a holland ügyészség 1996-ban megszüntette, miután a vádlott elfogadta az ügyész által indítványozott megegyezést (*transactie*) és megfizette az általa megállapított pénzbüntetést. Hollandia büntetőeljárás rendszere ugyanis főszabály szerint az opportunitás elvét követi, mely széles mérlegelési lehetőséget garantál az ügyész számára büntető ügyek vonatkozásában,¹⁸ ennek megfelelően a holland büntető törvénykönyv lehetővé teszi, hogy 6 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmények esetén, a büntetőeljárás elkerülése végett, az ügyész egy vagy több feltételt (magatartási szabályt, kötelezettséget) állapítson meg a gyanúsított számára. Abban az esetben, ha a gyanúsított vállalja ennek a teljesítését, az ügyész az eljárást megszünteti.¹⁹ Az ügyészség jelen ügyben összesen 3750 holland gulden megfizetésére tett indítványt, melyet Gözütok elfogadott és megfizetett.

A német hatóságok figyelmét egy német bank hívta fel a török állampolgár bankszámláján tapasztalható pénzmozgásra. A német hatóság felvilágosítást kért a holland szervektől Gözütok tevékenységeiről, majd ennek ismeretében Gözütoköt letartóztatta. Majd az aacheni ügyészség kábítószerrel visszaélés (kábitószer kereskedelem) miatt emelt vádat. A bíróság a vádlottat 1 év 5 hónap szabadságvesztésre ítélte, melyet végrehajtásában felfüggesztett.

A vádlott természetesen fellebbezett, melynek eredménye az lett, hogy a tartományi bíróság az eljárást megszüntette az SMVE 54. cikkére hivatkozva, miszerint az köti a német hatóságokat, hiszen Hollandiában az ügy már jogerősen lezárult. A német ügyészség azonban nem volt elégedett ezzel a döntéssel, ezért fellebbezett a kölni székhelyű tartományi felsőbbírósághoz, amely viszont úgy ítélte meg, hogy ebben a kérdésben az Európai Bíróságot keresi meg előzetes döntéshozatali eljárást kérve. A fentebb már említettek szerint arra kért választ, hogy az SMVE 54. cikke alapján, elvesz-e a német büntetőeljárás lefolytatásának joga, ha ugyanazon cselekmény kapcsán a holland jog szerint ez a lehetőség megszűnt. Továbbá elenyészik-e ez a jog, ha a holland megegyezés feltételeinek fennállta esetén az ügyész megszünteti az eljárást, mely kizárja, hogy az ügyben bíróság járjon

¹⁷ C-187/01, C-385/01 Gözütok és Brugge [2003] ECR I-1345.

¹⁸ André Kuhn: Le plea bargaining est-il propre à inspirer le législateur suisse, *Revue Pénal Suisse*, 116 (1998) 1. 88. o.

¹⁹ C-187/01 sz. ügy [2003] ECR I-1345. 12. pont.

el, hozzátéve, hogy az egyezséghez több schengeni állam jogrendszere is előírja a bírói jóváhagyást.

A másik ügyben²⁰ a belga ügyészség indított büntetőeljárást egy Németországban élő, német állampolgár, *Brügge* úr ellen, aki egy nő sérelmére követett el szándékos testi sértést Belgiumban. Az ügy egy belga városi bírósági tanács elé került, aki a megidőzéshez és adatok gyűjtéséhez a bonni ügyészséget kereste meg, aki egyidejűleg nyomozást rendelt el. A német ügyészség 1000 márka megfizetését ajánlotta Brügge úrnak, cserébe az eljárás megszüntetéséért. Miután Brügge kifizette az előre megállapított pénzüsszeget, az ügyészség ígéretéhez híven megszüntette az eljárást. Itt is törvényileg adott ugyanis, hogy az ügyész meghatározott feltételek fennállása esetén a bíróság jóváhagyása nélkül szüntesse meg az eljárást. Ennek fényében a belga bíróság úgy ítélte meg, hogy az előtte fekvő ügy megoldása a Schengeni Megállapodás végrehajtási egyezményének 54. cikke értelmezésétől függ, ezért az eljárást felfüggesztette, és az EUSZ 35. cikke alapján előzetes döntéshozatali eljárással fordult a luxembourgi fórumhoz. Kérdése a következő volt: a belga ügyészségnek joga van-e egy német állampolgár ellen eljárást indítani és a belga bíróság elé idézni, ha ugyanazon cselekmények alapján a német ügyészség az ügy egyezséggel történő rendezését indítványozta, amit a vádlott elfogadott és a pénzüsszeget már meg is fizette.

A Bíróság tényleges álláspontja előtt Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer főtanácsnok véleményében előrevetítette, hogy három szinten követel meg a kétszeres eljárás tilalma azonosságot, mégpedig azonos tényállást, azonos terheltet, és azonos jogtárgy sérelmét. Részletesen kifejti, hogy annak megállapításához, hogy egy személy ellen lehet-e újabb eljárást indítani, azt kell megvizsgálni, hogy a különböző szankciók ugyanazon jogtárgy védelmét szolgálják-e vagy sem.²¹ Ebből egyértelműen kiderül, hogy óvakodni kell az elv olyan tartalmi meghatározásától, amely valamely tagállam értelmezését juttatná egyoldalúan érvényre. A védett jogtárgy oldaláról történő megközelítés azonban a tagállamok jogától független, autonóm értelmezés lehetőségét teremti meg.²²

Az Európai Bíróság leszögezte, hogy az ügyekben szereplő eljárásjogi intézmény alapvető sajátossága, hogy az ügyészség - mint a büntető-eljárásban résztvevő hatóság - lezárja az ügyet, amennyiben a terhelt vállalja meghatározott kötelezettségek teljesítését. Az 54. cikk célkitűzése alapvetően az, hogy azt, aki a szabad mozgáson alapuló közösségi alapszabadságot gyakorolja, ne lehessen kétszer ugyanazért a cselekményért felelősségre vonni. Ezen kérdéses ügyek kapcsán megállapítható, hogy az ügyészség határozatai megszüntették az eljárást. A Bíróság szerint, akikkel szemben ilyen jellegű eljárások miatt az eljárás indításának joga elenyészik, úgy kell tekinteni, mint akiknek ügyét már jogerősen elbírálták. Ha pedig az eljárás alá vont személy teljesítette a kötelezettséget, illetve feltételeket, itt nevezetesen megfizette az ügyész által megállapított pénzüsszeget, úgy kell tekinteni, hogy a szankciót vele szemben végrehajtották. Az a tény ugyanis, hogy az ilyen

²⁰ C-385/01. sz. ügy [2003] ECR I-1345.

²¹ Conclusion de l'Avocat Général M. Dámaso Ruiz-Jarabo Colomer, Affaires C-187/01 et C-385/01.

²² Ligeti: i.m. 70. o.

döntés nem bírói közreműködéssel zajlik és nem ölt bírói határozati formát, még nem zárja ki, hogy ítélt dologként értelmezzük.²³

Az ügyben a német, a belga és francia kormány fejtette ki véleményét, akik a Bírósággal ellentétes álláspontot képviseltek. Véleményük szerint ugyanis sem az 54. cikk kontextuális értelmezése, sem más nemzetközi dokumentum, sem pedig a szerződő felek akarata nem tesz lehetővé egy olyan értelmezést, amely ítélt dolognak tekint a bírói közreműködés nélkül lezárt ügyeket.

Az EK Bírósága azonban hangsúlyozta, hogy az a tény, hogy nem működött közre bíróság és nem ítéleti formát öltött a határozat, a fenti értelmezést nem befolyásolhatja. Ez ugyanis ahhoz vezetne, hogy a *ne bis in idem* csak a súlyosabb bűncselekmény elkövetőinek nyújtana védelmet. Az ügyészi szakban történő befejezése az ügyeknek pedig tipikusan a kevésbé bonyolult, csekélyebb tárgyi súlyú bűncselekmények esetén fordul elő. Abban az esetben, ha az ítélt dolog ezekre nem vonatkozna, az a büntetőeljárás gyorsítása érdekében létrejött, egyszerűsített eljárások létjogosultságát kérdőjelezné meg, illetve hatékony alkalmazásuk elé gördítene egy megoldhatatlan akadályt. A Bíróság hangsúlyozta, hogy függetlenül attól, hogy bírói közreműködéssel vagy anélkül zajlott-e le egy eljárás, a tagállamok kölcsönös bizalommal viseltetnek egymás igazságszolgáltatási rendszerei iránt, illetve, hogy mindegyikük elfogadja a másik tagállamban érvényben lévő büntető jogszabályok alkalmazását, még akkor is, ha saját nemzeti joga más eredményre vezetne.²⁴

Az 54. cikkben foglalt rendelkezés tárgyára és céljára tekintettel, a jogerősen elbírált kategória használata nem kizárt tehát olyan esetekben, amelyet nem bíróság zárt le jogerősen. Az EK Bírósága így a német és a belga bíróságok által feltett kérdésre azt a választ adta, hogy a SMVE 54. cikkében szereplő „ne bis in idem” elv alkalmazandó a további büntetőeljárást kizáró eljárások azon eseteiben, ahol a tagállam ügyészsége bírói részvétel nélkül dönt az előtte folyamatban lévő ügy lezárásáról, feltéve, hogy az eljárás alá vont személy bizonyos kötelezettségeket teljesít, különösen, ha megfizeti az ügyészség által meghatározott pénzüsszeget.²⁵

Az ügyek forradalmi jelentőségűnek mondhatók, ugyanis azt támasztják alá, hogy a harmadik pilléres joganyagban is vannak olyan elvek, melyek anélkül, hogy jogharmonizációs kötelezettséget teremtenének, befolyásolják a büntetőjogot.²⁶ A két eset eltérő visszhangot váltott ki a tagállamok és a csatlakozásra váró államok körében. További kérdés volt az, hogy vajon a kétszeres eljárás tilalmával kapcsolatban a jövőben felmerülő problémákat, a jogalkotás vagy majd a joggyakorlat fogja-e megoldani. Próbálkozások már voltak az egységes jogalkotásra, ugyanis

²³ C-187/01. [2003] ECR I-1345. 30-31 pont

²⁴ Szűts Márton: Az Ek Bíróság joggyakorlatának erősödő befolyása a nemzeti büntetőjogokra című cikkében (in.: *Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet* (szerk.: Gellér Balázs), Bibliotheca Iuridica, Az ELTE Állam- és Jogtudományi karának tudományos kiadványai. Libri Amicorum 11. Budapest, 2004.) felhívja a figyelmet arra, hogy nincs olyan szabály a harmadik pillérben, amely a tagállamok közötti kölcsönös bizalom és a döntések kölcsönös elismerése érdekében megkövetelné a nemzeti büntető anyagi jog és eljárási szabályok harmonizációját vagy közelítését.

²⁵ C-187/01 sz. ügy [2003] ECR I-1345. 48 pont

²⁶ Karsai Krisztina: Büntetőeljárás és uniós jog, avagy a büntetőjogásznak is le kell nyelnie az integráció békáját, *Kontroll*, Szeged, 2005/1., 48. o.

Görögország 2003. február 13-án eljuttatott egy kerethatározat tervezetét²⁷ e tárgykörben a Tanácshoz, mely elsősorban a büntető ügyekben hozott határozatok kölcsönös elismerésének elvét célzó programra irányult, azonban kritikák fogalmazódtak meg a tervezet kiforratlansága miatt, ami ezért elvetésre került.²⁸

Az ügynek hazánk számára is van tanulsága a büntetőeljárás gyorsítása érdekében létrejött, egyszerűsített eljárások kapcsán. Jóllehet a magyar büntetőeljárás jog a holland, belga, német és más európai országokban használt egyezséget nem ismeri, de természetesen nálunk is vannak olyan jogintézmények, melyek az ügyésznek biztosítanak széles diszkrecionális jogkört, és lehetővé teszik a büntetőeljárás ügyész általi megszüntetését. A vádemelés elhalasztásával hozott ügyészi határozat²⁹ alkalmazására akkor kerülhet sor, ha a cselekmény három évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő és a cselekmény súlyára, és a rendkívüli enyhítő körülményekre tekintettel, a vádelhalasztástól a terhelt jövőbeli magatartásának kedvező hatása feltételezhető. Ebben az esetben az ügyész magatartási szabályokat és kötelezettségeket írhat elő, melyeket a terheltnek teljesítenie kell.³⁰ Amennyiben a vádelhalasztás időtartama eredményesen eltelik, az ügyész az eljárást megszünteti. Meglepően hasonlít ez a megoldás a Gözütok és Brügge esetben ismertetett helyzetre. Ez alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy ez a fajta határozat a *res iudicata* hatást váltja ki az európai bírósági gyakorlat alapján.

Némileg problémás azonban például az ügyész általi nyomozás-megszüntetés, különösen, ha megrovás alkalmazására is sor kerül. Ez ugyanis az uniós értelmezés szerint jogerősen zárja le az ügyet, hiszen a megrovás a Btk.-ban szereplő szankciónak tekinthető és a kézbesítéssel a szankció egyben végrehajtottá is válik. A magyar jog szerint azonban ehhez nem fűződik *res iudicata* hatás. A Büntetőeljárásról szóló törvény kifejezetten rendelkezik arról, hogy a nyomozás folytatását ilyen esetben is el lehet rendelni, nevezetesen az ügyész, illetve a felettes ügyész a nyomozást megszüntető határozatot hatályon kívül helyezi és elrendeli a nyomozás folytatását.³¹ Ezzel az a felemás helyzet állhat elő, hogy ugyanaz a határozat nemzetközi szinten a terhelt védelmét biztosítja, hiszen a Bíróság értelmezése szerint kizárja, hogy ugyanabban az ügyben egy másik állam eljárást kezdeményezzen. Ugyanakkor nem lehetetlen, hogy ugyanazon ügy miatt Magyarországon még nyomozás fog indulni a terhelt ellen ugyanazok tények vonatkozásában.

IV. A Miraglia ügy³²

A Bíróság joggyakorlata azonban a fenti két esettel nem zárult le. A *Miraglia ügy* kapcsán éppen arról kaphattunk felvilágosítást az EK Bíróságától, hogy mi az, ami

²⁷ HL C 100., 2003. 4. 26., 24.o.

²⁸ Ld. részletesebben Szűts: i.m. 554. o., Anne Weyemberg: Le principe: pierre d'achoppement de l'espace pénal européen?, *Cahier de Droit Européen*, 2004. 3-4. 347. o.

²⁹ Be. 222-227§§.

³⁰ Ezen kötelezettségeket illetően is kiemelném a sértettnek fizetendő kártérítés vagy más módon történő jóvátétel előírását, mint meghatározott pénzösszeg megfizetésének lehetőségét

³¹ Ld. 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (Be.) 191.§ (1)-(3).

³² C-469/03. sz. ügy. [2005] EBHT I-2009.

már nem merítheti ki az ítélt dolog kategóriáját. Az ügy megválaszolásra váró kérdése az volt, hogy alkalmazni kell-e az SMVE 54. cikkét olyan esetre, amikor az első tagállamban hozott bírósági határozat – bármiféle érdemi elbírálás nélkül és pusztán azon az alapon, hogy a büntetőeljárást egy másik államban már megindították – a büntetőeljárás megszüntetésében áll?

Filomeno Mario Miragliát 2001. február 1-jén vették őrizetbe Olaszországban. Azzal gyanúsították, hogy más személyekkel együtt megszervezte nagyobb mennyiségű heroin Hollandiából Bolognába szállítását. A Tribunale di Bologna vizsgálóbírója kimondta az ügy tárgyalásra utalását. Ezzel párhuzamosan és ugyanazon büntetendő cselekmények miatt, büntetőeljárás indult Miraglia ellen a holland hatóságok előtt is. A terhelttel szemben azonban az eljárást 2001. február 13-án büntetés vagy más joghátrány alkalmazása nélkül a holland hatóságok megszüntették. Az iratokból megállapítható, hogy a határozatot azzal indokolták, hogy ugyanazon cselekmények miatt már büntetőeljárás indult Olaszországban. Eközben az olasz hatóságok jogsegély iránti kérelmet nyújtottak be a holland hatóságokhoz, melynek teljesítését azok megtagadták, arra hivatkozva, hogy a holland bíróság „büntetés kiszabása nélkül zárta le az ügyet”. Anélkül, hogy érdemi információról számoltak volna be az ügygel kapcsolatban, tájékoztatták az olasz hatóságot, hogy Hollandiában az ügy ilyen formában történő lezárása „végleges bírói határozat”, mely a holland Btk. 255. cikke alapján tilt az ugyanazon cselekmény vonatkozásában, bármilyen büntetőeljárást és bármiféle együttműködést külföldi hatóságokkal, kivéve, ha a terhelttel szemben új bizonyítékok merültek fel.

Az olasz bíróság szerint, a holland hatóságok éppen azért szüntették meg az eljárást, mert Olaszországban is eljárás indult. Ez a *ne bis in idem* elv „megelőző” alkalmazásával magyarázható. Az olasz bíróság szerint az 54. cikk ilyen értelmezése kizárja, hogy hatékonyan lépjenek fel a bűnözőkkel szemben, és megfosztja az államokat attól, hogy a terhelt felelősségének hatékony kivizsgálásáról gondoskodjanak. Emiatt az olasz bíróság úgy döntött, hogy az előtte folyamatban lévő ügyet felfüggeszti, és az EK Bíróságához fordul, az 54. cikk értelmezését kérve.

A konkrét ügyre koncentrálna a kérdés most az, hogy jogerős elbírálásnak minősül-e a tagállam igazságügyi hatóságának az ügy lezárását megállapító határozata, miszerint a bíróság bármilyen érdemi elbírálás nélkül, pusztán azon az alapon szüntette meg az eljárást, mert egy másik tagállamban ugyanazon cselekmény miatt, ugyanazon terhelttel szemben büntetőeljárás indult.

A Bíróság nagyon következetesen arra az álláspontra jutott, hogy a *ne bis in idem* elve nem alkalmazható az ilyen határozatokra. Az 54. cikk szövegéből ugyanis az következik, hogy valamely tagállamban senki ellen nem indítható büntetőeljárás olyan cselekmény miatt, amelyet már jogerősen elbíráltak. Márpedig az alapügyben vitatotthoz hasonló olyan bírósági határozat, amelyet azután hoztak, hogy az ügyészség – bármiféle érdemi értékelés nélkül – pusztán azon az alapon szüntette meg a büntetőeljárást, mert egy másik államban ugyanazon személlyel szemben, ugyanazon cselekmény miatt büntetőeljárás indult, nem minősül az illető ügye – 54. cikk értelmében vett – jogerős elbírálásának.³³

³³ C-469/03. sz. ügy [2005] EBHT I-2009. 30. pont

A Bíróság kiemelte a cikk tárgya és célja szerinti értelmezés fontosságát. Ez alapján a cél annak elkerülése, hogy valaki ellen a szabad mozgáshoz való jogának gyakorlása következtében, ugyanazon cselekmény alapján több tagállamban is eljárást lehessen folytatni. A cikknek az alapügyben szereplő eljárást megszüntető határozatra történő alkalmazása olyan következményekkel járna, melyek megnehezítenék, vagy kizárnák az érintett tagállamokban a joghátrány kiszabásának lehetőségét és a hatékony bűnüldözést. Márpedig ez ellentétes az Unióról szóló szerződés VI. címében foglalt alapvető célkitűzésekkel, mely szerint „*az Unió fenntartása és fejlesztése a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló olyan térségként, ahol a személyek szabad mozgásának biztosítása ... a bűnmegelőzésre vonatkozó megfelelő intézkedésekkel párosul.*”³⁴

Ez az eset megerősíti azt a gondolatot, hogy a tagállamoknak akár saját belső jogukkal ellentétben is, az „uniókonform” értelmezést kell választaniuk. A konkrét ügyben ugyanis arról van szó, hogy a holland törvények értelmében jogerősen lezárt ügynek tekinthető határozatot, az 54. cikk céljának megfelelő értelmezés fényében, háttérbe kell helyezni. Ez tehát a nemzeti büntető jogszabállyal szemben is az uniós jog elsőbbségét látszik megalapozni.³⁵ Azt kell mondanunk, hogy hiába idegenkednek a tagállamok attól, hogy szélesítsék a harmadik pillér hatásköreit, hiába működik még mindig kormányközi jelleggel az Unió ezen a területen, a Bíróság joggyakorlata egyre inkább a szupranacionalitás felé mutat.

V. Az Esbroeck ügy³⁶

A *ne bis in idem* ügyek közül egy komplex kérdést tárgyaló, viszonylag friss ítélettel találkozunk az *Esbroeck ügy* kapcsán,³⁷ amely mind az ítélt dolog, mind az azonos cselekmény vonatkozásában szóra bírta a Bíróságot. Az azonos cselekmény kapcsán szinte forradalminak tekinthető a megállapítása, miszerint az azonos cselekmény nem függ sem az azonos jogtárgy védelemtől, sem az azonos minősítéstől, egyedüli meghatározó szempont a történeti tényállás, azaz az egymáshoz elválaszthatatlanul kötődő körülmények együttese, amelynek a mérlegelése a hatáskörrel rendelkező bíróság feladata. A forradalmi jellegesen elsősorban azt értem, hogy nagyon sok, a Bírósághoz később érkezett, az azonos cselekménnyel kapcsolatos kérdés ezzel az ítélettel gyakorlatilag megválaszoltta vált.³⁸

Van Esbroeck belga állampolgárt, 2000. október 2-án a bergeni bíróság (Norvégia) öt évi szabadságvesztés büntetésre ítélte tiltott kábítószer behozatal miatt, melyet 1999. június 1-jén követett el. Miután a büntetés egy részét letöltötte, feltételes szabadságra bocsátották, és hazatért Belgiumba. 2002. november 7-én a belga bíróság előtt vádat emeltek ellene az 1999. május 31-én elkövetett, fent említett kábítószerrel Belgiumból való kivitele miatt. Az ítélet ellen a terhelt rendkívüli

³⁴ VI. cím. 2. cikk (1) bekezdés

³⁵ Bár ebben az ügyben az uniós jog elsőbbségének konkrét deklarálására nem került még sor.

³⁶ C-436/04. [2006] EBHT I-2333.

³⁷ Az ítélet 2006. március 9-én látott napvilágot.

³⁸ Ugyanez a kérdés szerepel például Werner Constant Maria elleni C-272/05. sz. ügyben.

jogorvoslattal élt. A Hof van Cassatie eljárását felfüggesztette, és előzetes döntést kért az EK Bíróságtól.

A probléma az volt, hogy amikor Norvégia a kérdéses ítéletet hozta, rá még nem vonatkozott a Schengeni Végrehajtási Egyezmény, ugyanis csak 2001. március 25-től kell azt alkalmaznia. Ennek megfelelően az első kérdés az volt, hogy a belga bíróság alkalmazhatja-e az 54. cikket olyan esetre, amikor ugyanazért a cselekményért valakit már a norvég büntetőbíróság elítélt, és a kiszabott büntetést vagy intézkedést már végrehajtották, miközben az 54. cikket Norvégiában az ítélet meghozatala idején még nem kellett alkalmazni?

Amennyiben az első kérdésre igenlő a válasz, a belga bíróság azt szeretne volna még tudni, hogy vajon az 54. cikket a 71. cikkel összefüggésben akként kell-e értelmezni, hogy bármely kábítószer és pszichotróp anyag kivitel és behozatal céljából való birtoklásának bűncselekményét, amelyet, mint kivitelt vagy behozatalt büntetnek az aláíró államok, az 54. cikk értelmében „azonos cselekménynek” kell-e tekinteni? Vagyis ugyanazon kábítószernek az egyik országból való kivitele és a másik országba történő behozatala ugyanazon cselekménynek minősül-e?

Az első kérdésre igenlő választ adott a Bíróság. Ez azt jelenti, hogy alkalmazni kell az 54. cikket olyan esetre is, amikor az első ítéletet hozó államban még az SMVE nem is volt hatályban. Az újabb eljárásban ugyanis az állam köteles az elv alkalmazása valamennyi feltételét megvizsgálni. Az SMVE 54. cikkének a második eljárást lefolytató alkalmazásához az szükséges, hogy az SMVE ebben az időpontban a második részes államban legyen hatályos.³⁹ Nincs tehát annak jelentősége, hogy az SMVE akkor még nem kötelezte az első államot, amikor az érintett cselekményét ott az 54. cikk értelmében jogerősen elbírálták.

A második kérdés tekintetében, ami az azonos cselekmény kategóriáját illeti, ahogy arra már fentebb is utaltam, igen megosztott a tudományos álláspont.⁴⁰ Vannak, akik az azonos cselekményt a bűncselekmény azonos minősítéséhez kötik, mások az azonos jogtárgy-védelem mellett teszik le a voksukat, sőt olyanok is vannak, akik mindkét elemet szükségesnek tartják. Például jelen ügyben a cseh kormány úgy foglalt állást, hogy a cselekmények azonosságát a jogi minősítés és a védett jogi tárgy azonossága determinálja.

Még mielőtt a Bíróság állást foglalt volna az ügyben, Damaso Ruiz-Jarabo Colomer főtanácsnok kifejtette véleményét. Eszerint a szabad mozgáshoz való jog gyakorlását csak úgy lehet hatékonyan biztosítani, ha a bűncselekmény elkövetője tudja: miután egy tagállamban jogerősen elítélték és a büntetését végrehajtották, illetve esetlegesen jogerősen felmentették, anélkül mozoghat a schengeni térségben, hogy attól kellene tartania, hogy más tagállam ugyanazon cselekménye miatt új eljárást indít ellene azon az alapon, hogy a másik tagállam a bűncselekményt másként minősítette.⁴¹ Egyértelmű tehát, hogy nem lehet az azonos minősítés alapja az azonos cselekmény megítélésének, hiszen ez a szabad mozgáshoz való jog elé gördítene akadályt.

³⁹ C-436/04. sz. ügy [2006] EBHT I-2333. 22. pont.

⁴⁰ Ld. Hubin: i.m. 828. o.

⁴¹ Conclusion de l'Avocat Général M.Damaso Ruiz-Jarabo Colomer présentée le 20 octobre 2005 Affaire C-436/04. point 45.

A Bíróság szerint az 54. cikk szóhasználatából egyértelműen kitűnik, hogy az azonos cselekmény meghatározásánál nem lehet irányadó a jogi minősítés, mivel az „ugyanazon cselekmény” a történeti tényállásra utal. Erre a következtetésre ad okot az a tény is, hogy a *ne bis in idem* elvével foglalkozó más nemzetközi dokumentumok⁴² a „bűncselekmény” fogalmát használják, ami utal arra, hogy itt van jelentősége a bűncselekmény jogi minősítésének. Ehhez képest az SMVE nem a bűncselekmény, hanem az azonos cselekmény terminus használatával él.

Ezen kívül hangsúlyozni kell a büntető területen is mindinkább hivatkozott elvet, a kölcsönös elismerés elvét, amelyet már a fentebb ismertetett büntető ítéletek kapcsán is érintett a Bíróság.⁴³ Eszerint a *ne bis in idem* elve feltételezi a részes államok egymás büntető-igazságszolgáltatási rendszerébe vetett bizalmát, és azt, hogy minden részes állam elismeri a más részes államban hatályban lévő büntető szabályokat – még akkor is, ha az a saját törvényei alkalmazásával ellentétes eredményre vezetne.

Az eltérő minősítés ez alapján nem gátolja az SMVE 54. cikkének alkalmazását. Ugyanezen okok miatt a védett jogi tárgy azonosságának a feltétele sem fogadható el, mivel a jogi tárgyak is nagyon különbözőek lehetnek az egyes részes államok jogrendjében.⁴⁴

A Bíróság mindezek alapján arra a végkövetkezésre jutott, hogy az azonos cselekmény vonatkozásában egyedüli jelentősége „*az egymáshoz elválaszthatatlanul kötődő konkrét körülmények együttesének*” vagyis a történeti tényállásnak van.⁴⁵ A Bíróság azonban – különösen büntető területen – ügyelve arra, hogy a tagállamok minél nagyobb önállósága legalább látszólag fennmaradjon,⁴⁶ meghagyja a tagállami bíróságoknak a döntés lehetőségét, hogy a fenti kérdést mindig aktuálisan, esetről-esetre, a hatáskörrel rendelkező bíróság döntse el, mégpedig megvizsgálva, hogy a történeti tényállás egymáshoz időben, térben és tárgyuk szerint elválaszthatatlanul kötődő cselekmények együttesének minősül-e.

A jelen ítélet kapcsán mégiscsak egy konkrét állásfoglalással találkozunk, formálisan hagyva meg a tagállami hatáskörrel rendelkező bíróság döntési kompetenciáját. A Bíróság ugyanis közvetlenül kimondja, hogy ugyanannak a kábítószernek egy részes országból történő kivitele és egy másik részes államban történő bevitel, az 54. cikk értelmében „főszabályként” „ugyanazon cselekménynek” minősül.

VI. További esetek a *ne bis in idem* köréből

A *Gasparini* ügyben a spanyol malagai bíróság azt szerette volna tudni, hogy egy bűncselekmény elévülésének egy tagállam bíróságai által történő megállapítása kö-

⁴² Pl. Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 14. cikk (7) bekezdése, Európai Emberi Jogi Konvenció 7. kiegészítő jegyzőkönyvének 4. cikke

⁴³ Ld. erről részletesebben Karsai Krisztina: Az európai büntetőjog röögös útján, *Magyar Jog*, (2006) 1, 2-3. o.

⁴⁴ C-436/04. sz. ügy. [2006] EBHT I-2333. 32. pont.

⁴⁵ C-436/04. sz. ügy [2006] EBHT I-2333. 36. pont.

⁴⁶ A büntető területen való önállósághoz és az Unió pusztán kormányközi jellegéhez, ezen a területen még mindig foggal-körömmel ragaszkodnak a tagállamok, szinte kivétel nélkül.

telező-e a többi tagállam számára?⁴⁷ Egy büntetőeljárás vádlottjának a bűncselekmény elévülése miatt történő felmentése kedvezően hat-e azonos tényállás esetén más tagállamban, tehát lehet-e úgy érteni, hogy az elévülés azonos tényállás esetén kedvezően érinti a vádlottakat más tagállamban is?

Azt hiszem, az eddigi joggyakorlatot szem előtt tartva, nem lep meg bennünket, hogy a kölcsönös elismerés elvére hivatkozva, a Bíróság az elévülés esetére is ki mondja a ne bis in idem elv alkalmazását.

A *Hiebeler ügyben*⁴⁸ a másodfokon eljáró Bordeaux-i bíróság arra várta a választ, hogy ugyanazon kábítószer behozatala és árusítása az országban, egy vagy több cselekménynek minősül-e, ha több tagállam területén került sor az elkövetési magatartás kifejtésére? Továbbá, a kábítószer egyik tagállamba történő behozatala, majd onnan rövid időn belüli kivitele, egy vagy több cselekménynek minősül-e?⁴⁹ Kérdés az is, hogy a „non bis in idem” elv alapján megtagadható-e egy olyan személy kiadatása, akinek vonatkozásában fennállnak az elv alkalmazási feltételei, de a cselekmény jogerős elbírálása nem a megkeresett államban történt, hanem egy harmadik, a Schengeni megállapodásban részes államban? És emellett vajon a német, francia és olasz kábítószerrel való visszaélésre vonatkozó büntetőjogszabályok tényleg ugyanazon jogtárgy védelmét szolgálják-e?⁵⁰ A francia bíróság által előterjesztett kérdések azonban ebben az ügyben nem kerültek megválaszolásra. Miután ugyanis Olaszország visszavonta Hiebeler kiadatására vonatkozó kérelmét, a kérdés tárgytalanná vált, ezért törlésre került a függőben lévő ügyek listájáról.⁵¹

A *Kraaijenbrink ügyben*⁵² a belga bíróság arra várta a választ, hogy kábítószerkereskedelemből származó pénzösszeg Hollandiában történő megszerzése, birtokban tartása és külföldi pénzben való átadása, mint büntetendő magatartás, és a kábítószer hollandiai kereskedelméből származó pénzösszeg belgiumi pénzváltóhelyeken történt forgalomba hozatala „ugyanazon cselekménynek” minősül-e az 54. cikk értelmében, ha a bíróság azt állapítja meg, hogy azokat szándékegység köti össze, és így jogi szempontból egy cselekménynek minősülnek. Ezzel az ítélettel teljes bizonyosságot nyerhettünk a tekintetben, hogy az azonos cselekmény megállapítását nem a szándékegység determinálja. A két szerződő államban folytatott büntetőeljárások alapját képező cselekmények közötti szubjektív kapcsolat nem szükségszerűen biztosítja a cselekmények objektív összefüggését, amelyek ezért időben és térben, valamint jellegükben különbözhetnek. Amennyiben a cselekmények időben, térben, tárgyukban nem kötődnek elválaszthatatlanul egymáshoz, önmagában véve az, hogy az elkövetőnek ugyanaz volt a szándéka, még nem elegendő feltétel ahhoz, hogy a cselekmények azonosságát megállapítsuk.

A *Jürgen Kretzinger*⁵³ elleni ügyben a terheltet csempészett külföldi dohányáru Olaszországba történő behozatala, ottani birtoklása és a dohány behozatali illeték

⁴⁷ C-467/04. sz. ügy. [2006] EBHT I-9199.

⁴⁸ C-493/03. sz. ügy.

⁴⁹ Erre a kérdésre végül is választ adott az Esbroeck ügy.

⁵⁰ Az előzetes döntéshozatalra feltejtett kérdések a Hivatalos Lap 2004. január 24-i számában jelentek meg.

⁵¹ Journal officiel de l'Union européenne Radiation de l'affaire C-493/03 (2004/C 118/73) 30. 4.2004.

⁵² C-367/05. Kraaijenbrink- ügy [2007] EBHT 0.

⁵³ C-288/05. Kretzinger- ügy [2007] EBHT 0.

fizetésének elmulasztása miatt egy olasz bíróság elítélte. Majd ezt követően egy német bíróság ugyanezen áruk korábban Görögországban történő megszerzése miatt, a görög behozatali vámteher tekintetében elkövetett jövedéki orgazdaságért ítélte el. A kérdés az, hogy azonos cselekménynek minősülnek-e a fent leírt magatartások, amennyiben a vádlott szándéka kezdettől fogva az áru görögországi átvétele után Olaszországon történő átszállítása, majd az Egyesült Királyságba való juttatása volt.

A kérdésre adott válasz tekintetében a Bíróság a már többször hivatkozott Esbroeck ügyet hívta segítségül. Ki kell emelni, hogy a nemzeti büntető jogszabályok harmonizációja hiányában, amennyiben a cselekmény jogi minősítése és a védett jogi tárgy lenne az alapja az azonos cselekmény meghatározásának, annyi akadály lenne a schengeni térségben való szabad mozgásnak, mint a szerződő államok büntetőjog-rendszereinek a száma.

Az eset más szempontból is nagy horderővel bír, hiszen a Bíróság gyakorlatában eddig ismeretlen problémákat vet fel a végrehajtási elem kapcsán. Kérdés ugyanis, hogy az 54. cikk értelmében vett „*már végrehajtottak*” vagy „*végrehajtása folyamatban van*” kitétel vonatkozik-e olyan esetre, ha a vádlottat szabadságvesztésre ítélték, de a végrehajtást próbaidőre felfüggesztették.

E. Sharpston főtanácsnok véleményét⁵⁴ szem előtt tartva a Bíróság úgy foglalt állást ebben a kérdésben, hogy mivel valamennyi tagállam büntetőjogában ismert az a mechanizmus, amely alapján a nemzeti bíróság a büntetés végrehajtását törvényben meghatározott keretek között felfüggesztheti, ezért az ilyen ítélet az 54. cikk szerinti végrehajtási elemmel rendelkezik. A felfüggesztett szabadságvesztés a terhelt jogellenes magatartását szankcionálja, így az SMVE 54. cikke értelmében büntetésnek minősül. A próbaidő alatt úgy kell tekinteni, mintha a büntetés végrehajtása folyamatban lenne, a próbaidő sikeres eltelte után pedig a büntetés végrehajtottnak tekinthető.

A végrehajtással kapcsolatos további kérdés ebben az ügyben, hogy a végrehajtás folyamatban van-e akkor, ha a terheltet őrizetbe vették vagy előzetes letartóztatásba helyezték, és ez a tagállam joga szerint majd beszámítandó a későbbi szabadságvesztés-büntetésbe? Az őrizetbe vétel és az előzetes letartóztatás nem állhatnak a *ne bis in idem* védelme alatt, hiszen az SMVE 54. cikke csak azokra az esetekre vonatkozik, amelyeket már jogerősen elbíráltak. Az előzetes letartóztatás esetén az eljárás folyamatban van, de az esetet bíróság még nem bírálta el véglegesen. Az előzetes letartóztatás célja nem a terhelt megbüntetése, hanem például annak elkerülése, hogy a terhelt kivonja magát az eljárási cselekmények alól. Ezért a felvetésre adott válasz szerint azt a helyzetet, amikor a vádlott rövidebb ideig tartó rendőrségi őrizetben vagy előzetes letartóztatásban volt, mely majd beszámítandó a szabadságvesztés későbbi végrehajtásába, nem lehet olyan, a bíróság által kiszabott büntetésként tekinteni, mint amit az SMVE 54. cikke értelmében „*végrehajtottak*” vagy a „*végrehajtás folyamatban van*”.⁵⁵

⁵⁴ E. Sharpston főtanácsnok indítványa C-288/05 sz. ügy. 2006. december 5. [2007] EBHT 0.

⁵⁵ A főtanácsnoki vélemény (C-288/05 sz. ügy. 2006. december 5. [2007] EBHT 0. 55-72 pont) részletesen kitér arra az esetre, amikor az előzetes letartóztatás az SMVE 54. cikk értelmében „*végrehajtott*” büntetésnek minősülhet. Nevezetesen, a terhelt előzetes letartóztatásban volt, majd a bíróság jog-

Az ügy további probléma-felvetése, hogy befolyásolja-e az 54. cikk értelmében vett végrehajtás fogalmát, hogy az ítéletet hozó állam az európai elfogatóparancs belső jogba történő átültetésével a belső joga szerint jogerős ítélet végrehajtására bármikor lehetőség van.

Ez annak az elvi lehetőségét veti fel, hogy amennyiben európai elfogatóparancsot bocsát ki egy állam a „szabadságvesztés-büntetés, illetve a szabadságelvonással járó intézkedés végrehajtása érdekében,” ez befolyásolja-e az SMVE 54. cikkének a végrehajtási elemre vonatkozó értelmezését. A Bíróság szerint, amikor egy állam a terhelt elítélése után európai elfogatóparancsot bocsát ki, azt éppen a büntetés végrehajtása érdekében teszi, vagyis az SMVE 54. cikke szerinti végrehajtási elem szükségszerűen nem teljesülhet.

VII. Újabb jogalkotási kezdeményezés

Bár jelen tanulmányban célom az EK Bíróságának e tárgykörben született ítélkezési gyakorlatának bemutatása volt, néhány gondolat erejéig kitérek a téma jogalkotási aktualitásai felé. Ezzel ugyanis átfogóbb képet kaphatunk arról, hogy jelenleg hol tart s milyen irányba fejlődik e terület az Unión belül.

Mint ahogy azt már fentebb említettem, Görögország még 2003-ban kísérletet tett a *ne bis in idem* elvvel kapcsolatos kérdések rendezésére, de a Tanács nem tudott megegyezni a kerethatározati indítvány kérdésében.⁵⁶ Azt viszont a Tanács is kiemelte, hogy az ezzel kapcsolatos munkát folytatni kell. Ennek az eredménye egy Zöld könyv lett, melyet a Bizottság 2005. decemberében adott ki a büntető-eljárásokban előforduló joghatósági összeütközésekről és a *ne bis in idem* elvről.⁵⁷ A Bizottság felismerte a téma fontosságát, és ezúttal már nemcsak az a cél, hogy a jogerősen lezárt határozatok esetén legyen védelme az uniós állampolgároknak, hanem az is, hogy el kell kerülni az egymással, egy időben párhuzamosan folyó eljárások lefolytatását.

A Bizottság ennek érdekében felvázolja, hogy milyen mechanizmussal lehetne könnyebben kiválasztani a büntető-eljárásokhoz legmegfelelőbb joghatóságot. Ezt többlépcsős rendszerben képzei el. Az első és a legfontosabb, ha valamelyik tagállamban olyan eljárás indul, amelyben esetlegesen felvetődik egy másik tagállam

erősen végrehajtandó szabadságvesztésre ítélte, és amennyiben a végrehajtandó szabadságvesztés mértéke egyenlő a már előzetes letartóztatásban eltöltött időtartammal, természetesen úgy kell tekinteni, a beszámítás elvét figyelembe véve, hogy a terhelttel szemben kiszabott büntetést már végrehajtották. Amennyiben a jogerős ítélettel kiszabott büntetés hosszabb, mint az előzetes letartóztatásban már letöltött időtartam, de a terhelt éppen fogvatartásban van, úgy kell tekinteni, hogy vele szemben a büntetés „végrehajtása folyamatban van.” Vagyis ebben az esetben is sikeresen lehet hivatkozni az SMVE 54. cikkére. Az már problémásabb, ha a terhelt időközben szabadlábra került és a jogerős büntetés hosszabb, mint a már előzetes letartóztatásban eltöltött idő. Ebben az esetben nem mondható sem az, hogy a terhelt már letöltötte a büntetését, sem az, hogy a végrehajtás folyamatban van. Ebben az esetben tehát a terhelt nem áll a *ne bis in idem* elv védelme alatt, de természetesen a második tagállami bíróság előtt az előzetes letartóztatásban letöltött idő beszámítását kérheti.

⁵⁶ Initiative de la République hellénique en vue de l'adoption d'une décision- cadre du Conseil relative à l'application du principe „non bis in idem” 2003/C 100/12.

⁵⁷{SEC (2005) 1767} COM/2005/0696 végleges

büntető-joghatósága is, akkor haladéktalanul (megfelelő időben) tájékoztatni kell a kérdéses tagállamot. A tájékoztatott ország hatóságainak a feladata lenne, hogy jelezzék: kívánna-e büntetőeljárást indítani vagy sem. Ennek a szándéknyilatkozatnak a megtételére határidőt lehetne szabni. Az ügy rögtön megoldódik, amennyiben a szándéknyilatkozat arról rendelkezik, hogy a kérdéses állam nem kíván eljárást indítani.

Amennyiben viszont egy vagy esetleg több tagállam is eljárást kíván indítani, megkezdődhet a tagállamok közötti egyeztetés, konzultáció. Ennek az eredménye is lehet, hogy valamely tagállam önként megszünteti vagy felfüggeszti eljárását, illetve tartózkodik a büntetőeljárás megindításától. Amennyiben a tagállamok között ez sem vezetne eredményre, akkor a következő lépés a vitarendezés egy közvetítő szerv bevonásával. Ez lehetne például az Eurojust, vagy akár külön erre a célra is létre lehetne hozni egy vitarendezési fórumot. Amennyiben a javasolt vitarendezés hosszú távon sem vezetne eredményre, fontolóra lehet venni, hogy egy uniós szerv kapjon felhatalmazást a kötelező erejű döntésre abban a kérdésben, hogy melyik a legmegfelelőbb joghatóság.⁵⁸

A magam részéről fontosnak tartom ennek a problémának a megoldását, már a bevezetőben is vázolt okok miatt. A kérdés azonban korántsem egyszerű. Egy túlbonyolított, jelentős mértékben elhúzódó eljárás veszélyezteti a büntetőeljárás sikerét is. Ha esetleg hónapokig, vagy netán évekig csak arról folyik tájékoztatás, egyeztetés, konzultáció, vitarendezés, hogy melyik ország folytassa le az eljárást, ez könnyen a bűnüldözés sikerét látszik megíúsítani.

Megoldásra azonban szükség van, annál is inkább egy mesterséges beavatkozás tűnik helyénvalónak a dolgok folyamatába, mert hiába hangsúlyozza az Unió, konkrétan a Bíróság a kölcsönös bizalmat egymás jogrendszere iránt, pozitív joghatósági összeütközés esetén nem biztos, hogy az érintett tagállamok objektíve meg tudják ítélni, hogy melyik a legmegfelelőbb joghatóság.

Gondoljunk csak bele, hogy egy szigorúan a legalitás elvéhez szokott állam milyen szívesen mond le önkéntesen a büntetőeljárás megindításának jogáról, akkor, ha évszázadokon keresztül az a tudat ivódott a jogalkalmazóba, hogy minden bűncselekmény miatt eljárást kell indítani? Vagy például, hogyan viszonyuljon az egyik tagállam ahhoz, hogy egy másik tagállam, akinél ésszerűbb ugyan az eljárást lefolytatni, kevésbé szigorúan bünteti a kérdéses bűncselekményt, mint a hazai jog? Ezért gondolom azt, hogy egy független, valamennyi ország neves nemzeti ügyészeiből és bíróiból álló testület, bizonyos objektív szempontok alapján, de széles mérlegelési lehetőséggel dönthetne a joghatóság kérdésében. A magam részéről lényegesen leegyszerűsíténém a mechanizmust olyan formában, hogy amennyiben az első tájékoztatót követően egy tagállam olyan nyilatkozatot tesz, hogy nem mond le a másik tagállam javára az eljárás indításának jogáról, akkor rögtön a fent említett független szerv elé kellene vinni a tagállami konfliktust.

A Zöld könyv ugyanakkor felveti a ne bis in idem szabályozásának a felülvizsgálatát is. Először is, hogy egyáltalán szükség van-e a felülvizsgálatra? Meg kell-e

⁵⁸ Manacorda Stefano: Reconnaissance mutuelle et droits fondamentaux dans l'Espace de liberté, de sécurité et de justice de l'Union européenne: un développement inégal. *Revue Sciences Criminelles*.(RSC) Oct-déc, 2006. 881.o.

vizsgálni az ügy érdemét is annak eldöntéséhez, hogy egy határozatnak Uniószerthe *ne bis in idem* hatása van-e? Meg kell-e határozni az „ugyanazon cselekmény” fogalmát, vagy hagyatkozunk pusztán a Bíróság ítélkezési gyakorlatára? Kérdés továbbá, hogy a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségben is szükség van-e még a végrehajtási elem megtartására, hiszen ma már a kölcsönös elismerésre vonatkozó uniós jogi eszközök segítségével valósul meg a határon átnyúló végrehajtás.

A Zöld könyvvel a Bizottság célja, hogy egy szélesebb körű konzultációt indítson el az érdekelt felek körében. Az, hogy mi lesz a végső eredmény a kérdésben, még a jövő titka, de a problémamegoldás első lépcsőjénél már tartunk.

IX. Záró gondolatok

Az Európai Közösségek megalakulása idején még elképzelhetetlen volt, hogy egyszer európai büntetőjogról beszélünk majd. Mára viszont ennek keretei körvonalazódni látszanak. A Bíróság döntései egyre inkább arra utalnak, hogy a büntetőjog is a szupranacionalitás felé kezd elmozdulni.

A fent ismertetett esetjog tanulsága egyrészt, hogy a tagállamoknak akár saját belső jogukkal ellentétben is az Unió célkitűzéseinek megfelelő értelmezést kell választani. Másrészt a Bíróság döntéseiből kiderült, hogy a büntetőeljárás egyszerűsítése fontos érdek, ezért ezt a célkitűzést szem előtt tartva tulajdoníthatunk az ilyen jellegű döntéseknek *res iudicata* hatást - annak ellenére, hogy bírói közreműködés nélkül kerül sor ezen határozatok meghozatalára. Végül maga a *res iudicata* kérdése egy nagyon fontos figyelembe veendő szabály, melyet egyrészt a felesleges ismétlődések elkerülése végett, másrészt az eljárás alá vont személy jogainak a védelme érdekében is szem előtt kell tartani.

Egyelőre úgy tűnik, hogy a *ne bis in idem* elv alkalmazásával kapcsolatos kérdések köre kimeríthetetlen. Ezeknek a vizsgálata és minél szélesebb körben való ismerete érdeke mind a tagállami állampolgárnak, mind a tagállami igazságszolgáltatási hatóságoknak. A tagállami állampolgár érdeke abban realizálódik, hogy számára nem mindegy, hogy tényleg zavartalanul tudja-e gyakorolni a négy szabadság egyikét, nevezetesen a személyek szabad mozgását a schengeni térségen belül, vagy attól kell tartania, hogy újabb eljárás indul ellene egy másik tagállamban már lezárt ügye miatt. Amennyiben mégis újabb eljárás indulna, az állampolgárnak és jogi képviselőjének nem árt tudni, hogy sikeresen hivatkozhatnak-e az SMVE 54. cikkelyére.

Másrészt a tagállami hatóságoknak sem mindegy, meg tudják-e válaszolni a kérdést, hogy kell-e eljárást kezdeményezni, vagy az csak a hatóságok felesleges leterhelését eredményezné, és ellentétes lenne az SMVE 54. cikkével.

Az SMVE 54. cikkével kapcsolatos bírósági gyakorlat - amíg átfogó szabályozás a témával kapcsolatban nem születik - hézagpótlónak tekinthető. Egyetlen kiinduló pont ugyanis az 54. cikk pontos és részletes megismerésére, így ismerete elemi fontosságú érdeke mind az uniós polgároknak, mind a gyakorló jogász társadalomnak.

Felhasznált irodalom

- Conclusion de l'Avocat Général M. Dámásó Ruiz-Jarabo Colomer Affaires C-187/01 et C-385/01. [2003] ECR I-1345.
- Conclusion de l'Avocat Général M. Dámásó Ruiz-Jarabo Colomer présentées le 20 octobre 2005. Affaires C-436/04. [2006] EBHT I-2333.
- De la Cuesta José Luis: Les compétences criminelles concurrentes nationales et internationales et le principe „ne bis in idem” rapport général, *Revue Internationale Droit Pénal*, 3-4 trimestres 2002.
- Dessesard Laurent: Les compétences criminelles cocurrentes nationales et internationales et le principe ne bis in idem, *Revue Internationale Droit Pénal*, 3-4 trimestres 2002.
- Fenyvesi Csaba, Herke Csongor, Tremmel Flórián: *Új magyar büntetőeljárás*, Pécs, DIALÓG CAMPUS, 2004.
- Hubin Jean –Benoit: Commentaire de l'arrêt da la Cour de justice des Communautés européennes du 9 mars 2006. (affaires C-436/04-Van Esbroek): une nouvelle perspective dans l'application du principe non bis in idem au trafic de stupéfiants entre pays européens, *Revue de droit pénale et de criminologie*, septembre-octobre 2006.
- Karsai Krisztina: Az európai büntetőjog röögös útján, *Magyar Jog*, (2006) 1.
- Karsai Krisztina: Büntetőeljárás és az uniós jog, avagy a büntetőjogásznak is le kell nyelnie az integráció békáját, *Kontroll*, Szeged, (2005) 1.
- Kertész Imre: Ügyészbíráskodás? *Magyar Jog*, (1996) 1.
- Kuhn André: Le plea bargaining est-el propre á inspirer le législateur suisse, *Revue Pénal Suisse*, 116 (1998) 1.
- Ligeti Katalin: *Büntetőjog és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban*, Budapest, KJK KERSZÖV, 2004.
- M. Nyitrai Péter: *Nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában*, Budapest, KJK KERSZÖV, 2002.
- Pralus Michael: Etude en droit pénal intenational et en droit communataire d'un aspect du principe non bis in idem: non bis, *Revue Science Criminelle* juill.-sept. 1996.
- Szűts Márton: Az EK Bírósága joggyakorlatának erősödő befolyása a büntetőjogokra, in: *Györgyi Kálmán Ünnepi Kötet* (szerk.: Gellér Balázs), Bibliotheca Iuridica. Az ELTE Állam-és Jogtudományi Karának tudományos kiadványai. Libri Amicorum 11. Budapest, 2004.
- Weyembergh Anne: Le principe ne bis in idem: pierre d'achoppement de l'espace pénal européen? *Cahiers de droit Européen*, 2004 numéro 3-4.
- Wiener A. Imre: A ne bis in idem elv érvényesítéséről, *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2003/1-2. szám.
- ZÖLD KÖNYV, a büntetőeljárásokban előforduló joghatósági összeütközésekről és a ne bis in idem elvről. COM (2005) 696. Brüsszel, 2005. 12.23.
- Manacorda Stefano: Reconnaissance mutuelle et droits fondamentaux dans l'Espace de liberté, de sécurité et de justice de l'Union européenne: un développement inégal. *Revue Sciences Criminelles*, (RSC) Oct-déc. 2006. p. 881.

Felhasznált jogesetek

C-187/01 és C-385/01. Gözutok és Brügge egyesített esetek. [2003] ECR I-1345.

C-469/03. sz. Miraglia-ügy . [2005] EBHT I-2009.

C-436/04. sz. Esbroeck-ügy [2006] EBHT I-2333.

C-467/04. sz. Gasparini-ügy [2006] EBHT I-9199.

C-493/03. sz. Hiebeler-ügy

C-288/05. sz. Kretzinger-ügy [2007] EBHT 0.

C-105/03. sz. Pupino-ügy [2005] EBHT I-5285.

C-367/05. sz. Kraaijenbrink- ügy [2007] EBHT 0.
